

سُورَةُ الْكَهْفِ مَكِّيَّةٌ

(18)

અલ - કહફ

૧. અલ્લાહના નામથી; જે બેહદ કૃપાળુ અને દયાવંત છે.

૨. સર્વ તા'રીફનો હકદાર અલ્લાહ જ છે, જેણે આ કિતાબ પોતાના બંદા ઉપર ઊતારી છે. બેશક તેમાં સહજ પણ આંટીબુંટી નથી નાખી.

૩. (અલ્લાહે તેને) એક હિદાયત બનાવી છે કે તે અલ્લાહ તરફથી આવનારા સખત અજાબ વિશે ચેતવી દે, અને નેકી કરનારા મોમિનોને ખુશખબર આપે કે તેમનો બદલો ઉત્તમ (સ્થાન) છે.

૪. જે (સ્થાન)માં તેઓ સદા માટે રહેવાના છે.

૫. અને તે લોકોને ચેતવી દે, જે કહે છે કે અલ્લાહે (કોઈને) પુત્ર બનાવી લીધો છે.

૬. તેમને આ બાબતનું કોઈ જ્ઞાન નથી. ન તો તેમના પૂર્વજોને હતું. આ બહુજ ગંભીર વચનો છે જે તેમના મોઢેથી નીકળ્યા છે. તેઓ તદ્દન જૂઠું બોલી રહ્યા છે.

૭. ક્યાંક એવું ન બને કે જો આ લોકો કલામ ઉપર ઈમાન નહિ લાવે તો તેમની ચિંતામાં તું તારો પ્રાણ ગુમાવી દે! ^(૧)

૮. જે કંઈ આ પૃથ્વી ઉપર છે અમે તે સર્વમાં બહુજ આકર્ષણ ^(૨) મૂક્યું છે જેથી અમે લોકોની કસોટી લઈએ કે તેમનામાંથી કોણ આમાલમાં બેહતર છે.

૧. અલ્લાહના પાક રસૂલો ઈનસાનોની હમદદમાં પોતાની સુખશાંતિની કુરબાની આપી પોતાના પાલનહારની દરગાહમાં દિવસ અને રાત નિરંતર દુઆઓ કરતા રહે છે. દુનિયાવાળાઓને પાપાયરણોમાં ડૂબેલા જોઈ અલ્લાહના રસૂલો દુઃખથી બેચેન થઈ જાય છે. પામર જીવોની રૂલાની તરફથી અલ્લાહના પ્યારા બંદાઓનું જીવન ધ્યેય હોય છે.

૨. સૃષ્ટિમાં અલ્લાહના બેહિસાબ સર્જનોમાં એક પણ એવું સર્જન નથી, જેમાં માનવજાતિને લલચાવવાના તત્ત્વો ન સમાયેલા હોય. પ્રત્યેક સર્જન ઈન્સાનો માટે કંઈને કંઈ આકર્ષણ રાખે છે. કુરઆને-મજીદે મોમિનોને આ દુન્યવી આકર્ષણોમાં તણાઈ જવાથી સાવધ કર્યા છે. આ માયાજળથી પોતાને બચાવી રાખનારાજ કસોટીમાં સફળતા મેળવે છે.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ①

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ②

قِيمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا لِمَنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ③

مَكَائِينَ فِيهِ أَبَدًا ④
وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ⑤
مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ
كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا
كَذِبًا ⑥

فَلَكَ يَا بَاحِئَ نَفْسِكَ عَلَى أَثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا
بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ⑦

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوهُمْ
إِنَّمَا أَهْمُ أَحْسَنُ عَمَلًا ⑧

૯. અને તેમાં જે કંઈ છે તેને અમે નાબૂદ કરી (ધરતીને) ઉજ્જડ^(૩) મેદાન બનાવી દેશું.

૧૦. શું તું એમ સમજે છે કે ગુફામાં રહેનારાઓ^(૪) અને શિલાલેખોવાળાઓ અમારી નિશાનીઓમાંથી વધુ અજાયબીભર્યા^(૫) હતા?

૧૧. જ્યારે તે નવજવાનોએ ગુફામાં પનાહ લીધી અને (દુઆ કરી) કહ્યું 'હે અમારા પરવરદિગાર, અમારા ઉપર તારી રહેમત ઊતાર અને અમારા કામોમાં અમને સફળતા આપ.'

૧૨. જેથી અમે અમુક વર્ષો સુધી તેમના કાન^(૬) ઢાંકી દીધા અને (તેમને) ગુફામાં (પુરી) રાખ્યા.

૧૩. પછી અમે તેમને ઉઠાડ્યા કે અમે જાણી શકીએ કે બન્નેમાંથી^(૭) કયો પક્ષ પોતાની વિમુખ રહેવાની મુદતની ગણતરી કરી શકે છે. (રૂકૂઅ-૧)

૧૪. અમે (હવે) તેમનો ખરો કિસ્સો તને જાણાવીએ છીએ તે કેટલાક યુવાનો હતા જે પોતાના પરવરદિગાર ઉપર ઈમાન રાખતા હતા અને અમે તેમને પુષ્કળ હિદાયત આપતા રહ્યા.

૧૫. અને અમે તેમના દિલોને મજબૂત કરી દીધા હતા, જેથી તેમણે કહ્યું 'અમારો રબ તે છે જે આસમાનો તથા ધરતીનો માલિક છે. અમે તેના સિવાય કોઈ બીજાની બંદગી નહિ કરીએ. (જો એવું કરીએ તો) બેશક, અમે બેહદ હલકી વાત કરી કહેવાય.

૧૬. 'અમારી આ કોમે અલ્લાહ સિવાય બીજા મા'બૂદ બનાવી લીધા છે જેમની સચ્ચાઈ માટે (તેઓ)

وَرَأَىٰ لَجُجُلُونُ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ④
أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا
مِنَ آيَاتِنَا عَجَبًا ⑤

إِذْ أَوَىٰ الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا
مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ⑥
فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ⑦
ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لَنَا
الْحِسَابَ ⑧ لَبِثُوا أَمَدًا ⑨

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ بَنَاهُمْ بِالْحَقِّ إِنْهُمْ فَتْيَةٌ
أَمْتُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ⑩
وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا
لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ⑪

هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَوْ لَا
يَأْتُونَ عَلَيْهِم بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن

૩. દુનિયાની સફળતાઓમાં મદાંધ બનેલા જીવોને ચેતવણી આપવામાં આવે છે કે જો તેઓ ધરતીને બેઈન્સાફી અને ગુનાહોથી ભરી દેશે તો તેમની ઉન્નતિ તથા વૈભવને નુષ્ટ કરવામાં અલ્લાહને થોડી પણ વાર નહિ લાગે.

૪. 'અસડાબુલ કાહફ' અર્થાત 'ગુફામાં રહેનારાઓ'.

૫. ગુફામાં રહેનારાઓનું જીવન બીજી ચમત્કારિક નિશાનીઓથી વધુ મહત્તાપૂર્ણ કે અજાયબીભર્યું ન હતું, આશ્ચર્યજનક હકીકતો તે છે કે આ વિષય ઉપર ઘણા કલ્પિત કિસ્સાઓ જોડી કાઢવામાં આવ્યા છે.

૬. ઘણા વર્ષો પર્યંત તેમને બહારની દુનિયા સાથે કોઈ સંબંધ ન હતો, અને બહાર શું થઈ રહ્યું હતું તેનું કંઈ પણ જ્ઞાન તેમને નહતું.

૭. ઈસાઈઓના બે પક્ષોમાંથી, એક પક્ષે અસલ્ય વેદના તથા જૂલ્મો સહન કર્યા, - ભૂગર્ભમાં આશરો લઈ પોતાની એકેશ્વરની માન્યતા ન છોડી. જ્યારે બીજા પક્ષે પોતાના ઈમાનને છૂપાવી કનડગતોથી પોતાનું રક્ષણ કરવામાં ડહાપણ માન્યું હતું.

કોઈ સંગીન દલીલ કેમ નથી પેશ કરતા? અને અલ્લાહ ઉપર જૂઠ્ઠી તોહમત લગાવનારથી વધુ અલિમ બીજો કોણ હોઈ શકે છે?

૧૭. ‘(તેમણે વિચાર્યું) હવે જ્યારે તમે તેમનો અને અલ્લાહ સિવાયના તેમના મા’બૂદોનો ત્યાગ કરી ચૂક્યા છો, તો હવે ગુફામાં આશરો લો; તમારો પરવરદિગાર તમારા ઉપર પોતાની રહેમતના દ્વારો ખોલી દેશે અને તમારા સંજોગોમાં આસાની કરી આપશે.’

૧૮. અને તું સૂર્યને જોઈ શક્યો હોત કે તેનો ઉદય તેમની ગુફાની જમણી તરફથી થતો હતો અને ડાબી તરફ ઢળતો હતો અને તેઓ ગુફાની મધ્યમાં એક વિશાળ (૮) જગ્યામાં રહેતા હતા. આ અલ્લાહની નિશાનીઓમાંની એક છે. જેને અલ્લાહ આપે છે તેજ હિદાયત પામે છે. પરંતુ જેને તે ગુમરાહ કરી દે છે, તેની મદદ કરનાર અને તેને સીધે માર્ગે લાવનાર તને કોઈ નહિ મળે. (રુકૂઅ-૨)

૧૯. તેમને જોતાં તેઓ જાગૃત છે એવું તને લાગત. પરંતુ તેઓ નિદ્રાવશ હતા; અને અમે તેમને જમણે પડખે અને ડાબે પડખે ફેરવતા રહ્યા હતા. અને તેમનો કૂતરો આંગણમાં પોતાના આગલા પગપસારીને પડી રહ્યો હતો. જો તે તેમના તરફ ધ્યાન કર્યું હોત તો નિઃસંદેહ તું ગભરાઈને પાછો હટી ગયો હોત. અને તે દ્રશ્યથી (તારા દિલમાં) દહેશત બેસી ગઈ હોત.

૨૦. અને આવી રીતે અમે તેમને જાગૃત કર્યા કે તેઓ એકબીજાને પૂછે. તેમનામાંના એકે કહ્યું ‘તમે કેટલો સમય એમજ પડ્યા રહ્યા હતા?’ તેમણે કહ્યું ‘કદાચ અમે એક દિવસ અથવા દિવસના એક ભાગ પૂરતાજ રહ્યા હશું.’ (બીજાઓએ) કહ્યું ‘તમારો પાલનહાર બેહતર જાણે છે જેટલો સમય તમે આ હાલતમાં રહ્યા હતા. હવે તમારામાંના એકને ચાંદીનો

افْتَرَسَ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝

وَرَادُوا عَتَرْتَهُمْ وَمَا يُعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْا
إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ حَتْمِهِ وَيُخَيِّ
لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِنْ فَتَا ۝

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ شَرُورًا عَنْ كَهْفِهِمْ
ذَاتَ الْبَيْتِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ هُمْ ذَاتِ
السَّيَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ
اللَّهِ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضِلِلْ فَلَن
تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْسِدًا ۝

وَنَحْسَبُهُمْ آيَةً ۚ وَأَنَّهُمْ قَوْمٌ وَنَقَلَهُمْ
ذَاتَ الْبَيْتِ وَذَاتَ السَّيَالِ ۚ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ
فُرَاغِهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعَتْ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ
فِرَارًا وَلَوْلِيتُ مِنْهُمْ رُعْبًا ۝

وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ
مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْنَا قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ
قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ
بَيْرَقًا مِّنْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى

૮. આ ગુફા ૮૭૦ માર્હલના વિસ્તારમાં ફેલાયેલી હતી. તેનું વિશાળ ચોગાન ઉપરથી થોડુંક ખુલ્લું હતું જેમાંથી તેમને સૂર્યનો થોડો ઘણો પ્રકાશ મળી રહેતો તેમજ થોડા નાના મોટા કાણા તથા બખોલા દ્વારા તેમને થોડી હવા તથા અજવાળું મળી રહેતું હતું. (એનસાઈક્લોપીડીયા બ્રિટાનીકા આવૃત્તિ. ૧૧)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

સિક્કો આપી શહેરમાં મોકલો, કે કોઈની પાસેથી શુદ્ધ ખોરાક મળતો હોય તો તે ચોકસાઈથી તમારા માટે તેમાંથી ખાવાનું લઈ આવે. (અને) તે સાવધાન રહે અને કોઈને તમારી ખબર ન પડવા દે.

૨૧. કારણ કે જો તેમને તમારી ખબર પડી જશે તો તેઓ તમને સંગસાર કરી નાખશે, અથવા (બળજબરીથી) તેમના મઝહબમાં પાછા લઈ જશે, તો તમે કદાપિ સફળ નહિ થાઓ.

૨૨. અને આવી રીતે અમે તેમની હાલત (લોકો ઉપર) જાહેર કરી કે તેઓ જાણી લે કે અલ્લાહનો વાયદો ખરો હતો. અને તે (આવનારી) ઘડી વિશે કોઈ શંકા નથી, અને (યાદ કર) જ્યારે લોકો વચ્ચે તેમના વિશે મતભેદ થયો હતો તેમણે કહ્યું હતું કે તેમના ઉપર ઈમારત ચાલી દો. (પરંતુ) તેમનો પરવરદિવાર તેમની હાલતને સારી પેઠે જાણતો હતો. છેવટે જ લોકો અસર રાખતા હતા તેમણે કહ્યું ‘અમે તેમના ઉપર ઈબાદતગાહ ઊભી કરી દેશું.’

૨૩. (કેટલાંક) કહે છે તેઓ ત્રણ જણા હતા અને ચોથો તેમનો કૂતરો^(૯) હતો. અને બીજા કહે છે કે તેઓ પાંચ હતા અને છઠ્ઠો કૂતરો હતો. આ લોકો તો તર્કવિતર્કો દોડાવે છે. બીજા કેટલાક કહે છે કે તેઓ સાત હતા અને આઠમો કૂતરો હતો. તું કહી દે, ‘તેમની ખરી સંખ્યા^(૧૦) તો મારો પાલનહાર જાણે છે? માત્ર થોડાક લોકો સિવાય તેમના વિશે કોઈને જ્ઞાન નથી, તેમના બારામાં વિવાદ કરવો નિર્થક છે. માટે તું વિવાદમાં પડીશ નહિ, અને તેમના સંબંધમાં બીજાને પૂછપરછ કરીશ નહિ. (રુકૂઅ-૩)

૨૪. અને કોઈ વસ્તુ વિશે કદીપણ એવું ન કહે કે હું આ કામ કાલે અવશ્ય કરીજ લઈશ.^(૧૧)

كَعَامًا فَلْيَا تَكْمِرِزِي مِّنْهُ وَلِيَتَلَطَّفَ
وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ۝

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعَذِّبُوكُمْ
فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا ۝

وَكَذَلِكَ أَعِزَّنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ
حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا ۚ إِذْ يَتَنَسَّأِرُونَ
بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُيُوتًا رَأَيْتُمْ
أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ
عَلَيْهِمْ مَّسْجِدًا ۝

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ
خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِأَلْفَيْبٍ وَ
يَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَأَيْتُمْ
بَعْدَ تِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۚ فَلَا تُمَارَ
فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ
مِنْهُمْ أَحَدًا ۝

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ۝

૯. આ ઐતિહાસિક ઘટનામાં કૂતરાએ એક બહુજ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો. કુદરતી રીતે કૂતરાની પ્રકૃતિમાં વાતાવરણમાં હલચલ પારખવાની અદભૂત શક્તિ હોય છે. આ કૂતરાએ દુશ્મનોની હલચલને પારખી પોતાના માલિકોને અવારનવાર ચેતવ્યો હતો. જેના પરિણામે તેઓ પોતાને સુરક્ષિત રાખી શક્યા હતા.

૧૦. આ પ્રાચીન ગુફાના બધા ખંડોમાં વસનારાઓની જુદી જુદી સંખ્યાનો ઉલ્લેખ છે તેમજ દર ખંડના ચિત્રમાં કૂતરાની આકૃતિ જોવામાં આવે છે.

૧૧. પ્રત્યેક કામ અલ્લાહના અધિકારમાં છે ઈન્સાન તો માત્ર નિમિત્ત છે.

૨૫. સિવાય કે અલ્લાહ ચાહતો હોય. અને તારા રબને યાદ કર. જો કોઈ સમયે તું ભૂલી જાય તો કહે 'હું આશા રાખું છું કે મારો પરવરદિગાર મને તે રાહ પર ચલાવશે જે નેકીની વધુ નજીકમાં હોય.'

૨૬. અને તેઓ ત્રણસો ઉપર નવ વર્ષો^(૧૨) સુધી ગુફામાં (છૂપાઈ) રહ્યા હતા.

૨૭. તું કહી દે 'અલ્લાહ બેહતર જાણે છે કે તેઓ કેટલાં વર્ષ ત્યાં રહ્યા હતા. 'આકાશો અને ધરતીના તમામ ભેદોનો જાણનારો અલ્લાહ છે. કેવો જોનાર છે તે, અને કેવો સાંભળનાર છે તે! તેના સિવાય તેમનો કોઈ મદદગાર નથી, અને પોતાની વ્યવસ્થાના સંબંધમાં તે કોઈને ભાગીદાર નથી બનાવતો.

૨૮. અને તારા રબની વહી દ્વારા જે કિતાબ તારી તરફ આવી છે તે વાંચી સંભળાવ. તેના વચનોને બદલનાર કોઈ નથી. અને તને અલ્લાહ સિવાય કોઈ પનાહ આપનાર નથી.

૨૯. અને તું તે લોકો સાથે તારા સંબંધો જાળવી રાખ જે લોકો સવાર-સાંજ પોતાના પાલનહારની બંદગી કરે છે અને તેનીજ ખુશનુદીની શોધ કરતા રહે છે; અને તારા ધ્યાનને તેમનાથી હટાવી દુન્યવી આકર્ષણો તરફ ન જવા દઈશ; અને તેની મનોકામનાઓને આધીન ન થઈશ જેના મનને અમે અમારી યાદથી ખાલી કરી દીધું છે, અને જે પોતાની ખૂરી વલણ તરફ ઢળે છે અને જેનું વલણ હદમર્યાદા વટાવી ગયું છે.

૩૦. અને તું તેમને કહી દે 'આ તમારા રબ પાસેથી આવેલું સત્ય છે માટે જે ચાહે તેના ઉપર ઈમાન લાવે અને જે ચાહે તેનો ઈન્કાર કરી દે! નિશ્ચય અમે ઝાલિમો ઉપર પથરાઈ જનારી અગ્નિની જવાળાઓનો અંજાબ તૈયાર રાખ્યો છે. અને જો તેઓ મદદ માટે પુકારશે તે તેમની મદદ પીગળાવેલા

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ۝
وَلِكُنُوفًا كُفَّهِمُ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَارْدُادُوا تَسْعًا ۝

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لِكُنُوفٍ لَهُ غِيبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصَرُ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ۝

وَاقْلُ مَا أَرْحَى إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَتِهِ وَلَنْ يَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ۝

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنُكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الدُّنْيَا وَلَا تُطْعَمَنْ أَغْفَلْنَا قُلُوبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا ۝

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمَرْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفَرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا ۝
أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ

૧૨. ઐતિહાસિક પુરાવાઓ પ્રમાણે, ઈસાઈઓને લગભગ ૩૦૯ વર્ષના લાંબા સમય સુધી વિવિધ રીતે સતાવવામાં આવ્યા હતા, જે ગાળા દરમિયાન તેઓ ઘણી ગુફાઓ અને અન્ય ગુપ્ત સ્થળોમાં સંતાઈને જીવન પસાર કરતા હતા. હઝરત ઈસા (અ)ની સૂળીની ઘટના ઈ.સ. ૨૮માં બની હતી. તે સમયથી લઈ સમ્રાટ કોન્સ્ટન ટાઈનના ઈ.સ. ૩૩૭માં ઈસાઈ ધર્મ અંગીકાર કરવા સુધી, તેમના ઉપર ૩૦૯ વર્ષ સુધી નિર્દયતાપૂર્વક કાળોકેર વર્તાવવામાં આવ્યો હતો.

સીસાથી કરવામાં આવશે જેનાથી તેમના ચહેરા દાઝી જશે. કેટલું ભયંકર આ પીણું છે, અને કેટલું બૂરું તેમનું રહેદાણ છે.

૩૧. નિઃસંદેહ, જે લોકો ઈમાન લાવીને સદાચારો કરે છે- તેવા ભલાઈ કરનારાઓના બદલાને અમે કદાપિ વ્યર્થ નથી જવા દેતા.

૩૨. આવા લોકો માટે સદા હરીયાળા બગીચાઓ હશે જેની તળેથી ઝરણાં વહેતા હશે, તેમને ત્યાં સુવર્ણ કંગનો^(૧૩) પહેરાવવામાં આવશે અને તેઓ મુલાયમ રેશમ અને લીલા રંગના ભારે કિનખાબના વસ્ત્રો પહેરીને સુસજ્જન આસનો ઉપર તકિયે અઢેલીને બેઠા હશે. આ કેવો સુંદર બદલો છે, અને આ કેટલું રમણીય નિવાસસ્થાન છે. (રુકૂઅ-૪)

૩૩. અને તું તેમને તે બે વ્યક્તિઓનો દાખલો આપ, જે બન્નેમાંથી એકને અમે દ્રાક્ષોના બે બાગ આપ્યા હતા જેને ફરતી ખજૂરીની વાડ હતી, અને તેમની વચમાં અમે બે અનાજના ખેતરો કાયમ કર્યા હતા.

૩૪. દરેક બાગે (પુષ્કળ પ્રમાણમાં) ફળ ઉપજાવવામાં કોઈ કયાશ ન રાખી. અને બન્ને વચ્ચે અમે એક નહેર વહેતી કરી હતી.

૩૫. અને તે વ્યક્તિને પુષ્કળ પ્રમાણમાં ફળો પ્રાપ્ત થતા હતા. જેથી તે પોતાના સાથીને (બઝાઈપૂર્વક) કહેતો ‘હું તારા કરતા વધુ ધનવાન છું તેમજ લોકોમાં વધુ સન્માન ધરાવું છું.’

૩૬. અને તે પોતાના બાગમાં દાખલ થયો ત્યારે તેણે પોતાના જીવ ઉપર ઝુલ્મ કરતાં કહ્યું ‘હું નથી ધારતો કે આ બાગ ક્યારે પણ નષ્ટ થાય;

૩૭. ‘અને હું નથી ધારતો કે (મારા ઉપર વિનાશની તે) ઘડી કદીપણ આવે. (અને) મને મારા પાલનહાર સમક્ષ લઈ જવામાં આવશે તો ખરેખર ત્યાં પણ હું અહીંથી ઉત્તમ સ્થાન પામીશ.’

كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ۝

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ۝

أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ

وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَ

إِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعَمَ ۝ الثَّوَابِ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ۝

وَاصْرَبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بَخَلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا ۝

كُلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اَّتَتْهُمَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا ۝ وَفَجَرْنَا خِلَاهُمَا نَهْرًا ۝

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ۝

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ۝

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُودَّتْ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ۝

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُودَّتْ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ۝

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُودَّتْ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ۝

૧૩. સુવર્ણ કંગન રાજ્ય વૈભવની નિશાની છે. મુસ્લિમોને સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે એવો અહીં ઈશારો છે. આ આગાહી પૂરી થઈ હતી જ્યારે ઈરાન અને રોમના રાજ્ય ભંડારો અરબ વિજેતાઓના ચરણોમાં ધરવામાં આવ્યા.

૩૮. જ્યારે તે ધમંડપૂર્વક બડાઈ કરી રહ્યો હતો ત્યારે તેના સાથીએ તેને કહ્યું ‘શું તું તેનાથી કુદ્ કરે છે જેણે તને માટીમાંથી પેદા કર્યો, પછી તને વીર્યના ટપકામાંથી તને એક (માનવના રૂપમાં) આકાર આપ્યો?—

૩૯. ‘મારો પાલનકર્તા તો અલ્લાહ જ છે અને હું કોઈ અન્યને મારો પાલનહારનો ભાગીદાર નહિ ઠરાવું.

૪૦. ‘‘અને તે તારા બાગમાં પ્રવેશ કરવા ટાણે કેમ ન કહ્યું કે અલ્લાહ ચાહશે તેવું જ થશે. અલ્લાહથી વધુ શક્તિશાળી કોઈ નથી? જો તું મને ઐલાહ તથા દાવતમાં તારાથી ઊતરતો જોઈ રહ્યો છે.

૪૧. ‘‘કદાચ મારો પરવરદિગાર મને તારા બગીચાથી બેહતર બગીચો પ્રદાન કરે અને તારા બગીચા ઉપર અલ્લાહ આકાશેથી વિજળી ફેંકી ખેદાનમેદાન કરી નાખે.’’

૪૨. ‘‘અથવા તેનું પાણી ક્યાંક જમીનમાં ઊંડું ઊતરી જાય કે તું તેને ફરી મેળવીજ ન શકે.’’

૪૩. અંતે તેના ફળનો સર્વનાશ થઈ ગયો અને બગીચા ઉપર જે ખર્ચ થયું હતું તેના નુકસાનથી તે હાથ મસળતો રહી ગયો. અને તે બગીચો તેના ટેકાઓ ઉપર ઢળી પડ્યો. અને તેણે કહ્યું ‘કાશ! મેં કોઈને પોતાના પાલનહારનો ભાગિયો ન બનાવ્યો હોત તો!’

૪૪. અને અલ્લાહના મુકાબલામાં તેને કોઈ શક્તિની સહાયતા ન મળી, ન તે પોતાને (પાયમાલીથી) બચાવી શક્યો.

૪૫. આવા સંજોગોમાં સંરક્ષણ મત્ર અલ્લાહ તરફથી મળે છે, જે સત્ય છે. તે બદલો દેવામાં સર્વ શ્રેષ્ઠ છે, તેમજ અંજામની દ્રષ્ટિએ પણ તે જ બેહતર છે. (રુકૂઅ-૫)

૪૬. અને તું તેમની સમક્ષ દુન્યવી જીવનની હાલતનું પણ સ્પષ્ટ વર્ણન કરી દે કે તે એવા પાણી (૧૪) જેવી છે જેને અમે આકાશથી ઊતારીએ છીએ,

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نَظْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا ﴿٣٨﴾

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٩﴾ وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ تَرْتِ اَنَا أَقْلَ مِنْكَ مَا لَا دُولًا ﴿٤٠﴾

فَعَسَىٰ رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَيُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤١﴾

أَوْ يُصْبِحَ مَاءً وَهًا عَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤٢﴾ وَأُحِيطَ بِشَرِّهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفِّهِ عَلَىٰ مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرْوَتِهَا وَيَقُولُ بَلِّغْتَنِي لَمْ أَشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٤٣﴾

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةً يَتُصَّوُّوهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٤﴾

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٥﴾

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ

૧૪. વિલાસવૈભવ, વિજ્ઞાનિક તેમજ આર્થિક વિકાસના મદમાં સુપર પાવર દેશેને પોતાની શક્તિ ઉપર અભિમાન છે કે તેમની આ સ્થિતિ હમેશાં માટે રહેશે. પોતાની સત્તાના ગુરુરમાં ઈન્સાન સચ્ચાઈ અને ન્યાયની વિવેકશક્તિ ગુમાવી બેસે છે.

જેનાથી ધરતીમાં ખીચાખીચ લીલોતરી પેદા થાય છે, સુકાયા પછી જેના થયેલા ચૂરાને હવા ઉડાવીને વિખેરી મૂકે છે. અને અલ્લાહ પ્રત્યેક વસ્તુઓ ઉપર કાબૂ ધરાવે છે.

૪૭. દૌલત અને ઔલાદ આ દુનિયાના જીવનની (અલ્પજીવી) શોભા છે પરંતુ સદાય રહેનારી નેકીઓ બદલાની દૃષ્ટિએ તારા પરવરદિગાર પાસે બેહતર છે, અને આશાની રૂએ ઉત્તમ છે.

૪૮. અને જ્યારે અમે પર્વતોને તેમની જગ્યાએથી ઉડાવી દેશું અને તું જોઈશ કે કોમોની એક બીજા ઉપર ચઢાઈના પરિણામે પૃથ્વી સપાટ^(૧૫) થઈ જશે, અને અમે તેમને ઘેરી એકઠા કરશું અને તેમનામાંથી એકને પણ પાછળ નહિ રહી જવા દઈએ.

૪૯. અને તેમને અલ્લાહ સામે હારબંધ ઊભા કરી કહેવામાં આવશે 'છેવટે તમે અમારી સામે તેવીજ હાલતમાં આવીજ ગયા છો જેવી હાલતમાં અમે તમને પ્રથમ પેદા કર્યા હતા. પરંતુ તમે ધાધુ હતું કે તમને અપાયેલા અમારા વાયદાને પૂરો કરવાનો સમય અમે નક્કી નથી કર્યો.'

૫૦. અને તેમની કરણીના લેખો તેમની સામે ધરવામાં આવશે અને તું જોઈ લઈશ કે તેમાં જે લખેલું હશે તેનાથી ગુનાહગારો કેટલા ભયભીત થશે; અને તેઓ કહેશે 'અફસોસ છે અમારા ઉપર! આ કેવા કર્મલેખ છે. એક નાનકડી વસ્તુ પણ નથી છોડી ન મોટી, સર્વની નોંધ તેમાં કરવામાં આવી છે. અને તેમણે જે કયું હશે તે (સઘળું) તેમની આંખો સામે આવી જશે, અને તારો પરવરદિગાર કોઈના ઉપર ઝૂલ્મ નથી કરતો. (રૂકૂઅ-૬)

૫૧. અને (તે સમયનો વિચાર કરો) જ્યારે અમે ફરિશ્તાઓને કહ્યું 'આદમને સિજદો^(૧૬) કરો, ત્યારે ઇબ્લીસ સિવાય સર્વેએ સિજદો કર્યો. તે જનમાંનો

هَشِيمًا تَذَرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ۝

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ۝

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ۝

وَعَرِضْوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُونَنَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ۝

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَرَأَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يُوَلِّتُنَا مَا لَ هَذَا الْكِتَابُ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ۝

وَرَأَوْا قُلُوبَهُمْ لِنَسْكَاتٍ لِكُلِّ شَيْءٍ وَإِلَادَهُمْ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ۝

૧૫. જેમ જળબંડારોથી પ્રવાહો અટકી જતાં નદી નાળાઓમાં પાણી સુકાઈ જાય છે તેવી રીતે અલ્લાહ સાથે સંબંધ તૂટી જવાથી રૂહાની ને 'મતોનો સંબંધ પડી ભાંગે છે અને ઈન્સાનને રૂહની પોષણ નથી મળતું.

૧૬. અહીં અરબી શબ્દ 'હશરનાહુમ' ઉપયોગમાં લેવાયો છે જેનો આ અર્થ છે કે 'તેઓ એક બીજા સામે વ્યુહરચનામાં ગોઠવાઈ ભયંકર અંજામ સુધી લડશે.'

હતો, અને તેણે પોતાના સર્જનહરની નાકરમાની કરી. તો શું તમે મને છોડી તેને તથા તેની સંતાનને. પોતાના દોસ્ત બનાવશે જ્યારે કે તેઓ તમારા દુશ્મન છે? જાલિમોનું (માઅબૂદ) બદલવું બેહદ ખૂં છે.

૫૨. મેં આકાશો તથા પૃથ્વીના સર્જનના તેમને સાક્ષી નથી બનાવ્યા. અને ન તેમને ખુદને પેદા કરવા સમયે પણ, ન તો (લોકોને) બહેકાવનારાઓને હું મારા મદદગાર બનાવું છું.

૫૩. અને (યાદ રાખો) તે દિવસે અલ્લાહ કહેશે 'હવે તેને પુકારો જેને તમે મારો શરીક ઠરાવતા હતા.' પછી તેઓ તેમને પુકારશે, પરંતુ તેઓ જવાબ નહિ આપે; અને અમે તેમની વચ્ચે એક આડ ઊભી કરી દેશું.

૫૪. અને ગુનાહગારો આગને જોતાંજ સમજી જશે કે તેઓ તેમાં પડવાના છે; અને તેમાંથી છટકવાનો કોઈ રસ્તો તેમને નહિ મળે. (રુકૂઅ-૭)

૫૫. અને અમે માનવજાતિના લાભ માટે કુરઆનમાં દાખલાઓનું અનેક રીતોથી વર્ણન કર્યું છે, પરંતુ સર્વ સર્જનોમાંથી ઈન્સાન સૌથી વધુ કજીયાખોર છે.

૫૬. જ્યારે તેમના તરફ હિદાયત આવે છે ત્યારે તેના ઉપર ઈમાન લાવવાથી અને પોતાના પાલનહારની ક્ષમા માગવાથી તેમને કોઈવાતે નથી રોક્યા, સિવાય કે પહેલાંના લોકો જેવી હાલત તેમના ઉપર પણ આવે અથવા તેમને અજાબનો સામનો થાય.

૫૭. અને અમે રસૂલોને માત્ર ખુશખબર આપનાર અને ચેતવનાર બનાવીને મોકલીએ છીએ. અને ઈમાન ન લાવનારાઓ અસત્યના હથિયારથી સત્યનું ખંડન કરવાના ધમપછાડ કરે છે. અને મારા નિશાનો તથા મારી ચેતવણીઓને તેઓ મશકરી બનાવી લે છે.

૫૮. અને તેનાથી વધુ જાલિમ કોણ થઈ શકે છે કે જેને તેના રબની આપતો વડે ઉપદેશ આપવામાં આવતો હોય પણ તે તેનાથી મુખ ફેરવી લે. અને જે પોતાના હાથે આગળ મોકલાયું છે તેને ભૂલી જાય? બેશક, અમે તેમના મન ઉપર પરદા ઢાંકી દીધા છે

اَفَتَتَّخِذُ وَنَهُ وَذُرِّيَّتَهُ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥١﴾

مَا اَشْهَدُ لَهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْاَخْلَاقِ اَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُمْ مُتَّخِذِ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥٢﴾

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٣﴾

وَاللَّجْرُمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاعِقُوهَا وَ لَمْ يَحِجُّوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٤﴾

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرُ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٥﴾

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةٌ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٦﴾

وَمَا نُرْسِلُ الرُّسُلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٧﴾

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَكَرَ رَبَّهُ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدُهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ

જેથી તેઓ કંઈ શકણ નથી કરી શકતા, અને તેમના કાનોમાં બહરાપાણું (નાખ્યું છે), અને તું તેમને હિદાયત તરફ બોલાવીશ (પણ) તેઓ કદાપિ તેને સ્વીકારશે નહિ.

૫૯. અને તારો પરવરદિગાર બહુજ ક્ષમાવંત છે, દયાનિધિ છે. જો તે તેમની બદઆમાલીના કારણે તેમની પકડ કરવા ચાહત, તો ખરેખર તેમને અજાબમાં એકદમ ઝડપી લેત. પરંતુ તેમનો સમય મુકરર થએલો છે જેમાંથી છટકવાનો તેમના માટે કોઈ રસ્તો નથી.

૬૦. અને આ વસ્તીઓ જ્યારે ઝાલિમ બની ગઈ હતી અમે તેમને નાબૂદ કરી નાખી. તેમના સર્વનાશનો સમય અમે (પહેલેથી) નક્કી કરી રાખ્યો હતો. (રુકૂઅ-૮)

૬૧. અને (તે સમયને યાદ કરો) જ્યારે મૂસાએ પોતાના નવજવાન (હમસફર)ને કહ્યું 'હું મુસાફરીથી અટકીશ નહિ જ્યાં સુધી બન્ને સમુદ્રોના સંગમની જગ્યાએ ન પહોંચી જાઉં, ચાહે મને વર્ષો સુધી ^(૧૭) ચાલવું પડે.'

اِنَّهٗ اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِىْ اَذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَّخْتَدُوْا اِذَا اَبَدًا ﴿٥٩﴾

وَرَبُّكَ الْغَفُوْرُ ذُو الرِّحْمٰتِ لَوْ يَّوْاْخِذْهُمْ بِمَا كَسَبُوْا لَعَجَلَ لَهُمُ الْعَذَابُ بَلْ لَهُمْ مَّوْعِدٌ لَّنْ يَّجِيْدُ وَاَمِنْ دُوْنِهٖ مَّوِيْلًا ﴿٦٠﴾

وَتِلْكَ اَنْقَرٰى اَهْلَكْنٰهُمْ لَنَّا ظَالِمُوْا وَجَعَلْنَا لِكُلِّ اُمَّةٍ لِّهٖمْ مَّوْعِدًا ۙ ﴿٦١﴾

وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ لَا اَبْرَحْ حَتّٰى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِ حُقُبًا ﴿٦٢﴾

૧૭. આ અરબીનો શબ્દ 'હુકૂબ' છે જે 'હુકૂબાહ'નું બહુ વચન છે. આ શબ્દનો અર્થ 'લાંબો સમય' 'અમર્યાદિત ગાળો' એક લાંબી ઉંમર અથવા સાધારણ રૂઢી પ્રયોગોમાં પ્રચલિત 'સિત્તરે વર્ષનો ગાળો' કહી શકાય અથવા તેનાથી પણ લાંબો સમય થાય છે. (લેન એન્ડ મૂકરાદાત)

હઝરત મૂસા (અ)નો આ પ્રવાસ 'ઈસરા' અને આંહઝરત સ.અ.સ.નો યરૂશ્વેમનો પ્રવાસ 'ઈસરા' બન્ને એકજ પ્રકારના પ્રવાસો છે. આ પ્રવાસોમાં તેમણે દૈહિક સફર કર્યા હોવાના કોઈ ચિન્હો જાહેર નથી થતા, પરંતુ તે એક રૂહાની (આત્મિક) અનુભવ હતો જેમાં ભવિષ્યમાં ઉપસ્થિત થનારી એક મહાન પરિસ્થિતિની આગાહી હતી. હઝરત મૂસા (અ)ની રૂહે પોતાના પાથિવ શરીર વગર એક રૂહાની મુસાફરી કરી હતી જેની સાબિતીમાં કુસ્આન મજહદની દલીલો તથા બાઈબલના આધાર ઉપર નીચે કરવામાં આવેલી વિગતો ઉપર વિચાર કરતાં સર્વ હકીકત ખુલી જાય છે.

(૧) ઈસાઈઓનો એવો દાવો છે કે હઝરત મૂસા (અ)ના જીવનની કોઈ પણ એવી ઘટના નથી જેનું વર્ણન બાઈબલમાં ન થયું હોય, એવી કોઈ બાબત નથી જે બાઈબલથી બહાર રહી ગઈ હોય. જો તે ખરું હોય તો આ અદભૂત અને અપૂર્વ ઘટનાનો ઉલ્લેખ તો શું સંકેત સુધ્ધા પણ બાઈબલમાં જોવામાં આવતો નથી!

(૨) બાઈબલમાં હઝરત મૂસા(અ)ના મદ્યન તરફના એકજ પ્રવાસનો ઉલ્લેખ છે. કુસ્આન મજહદમાં પણ તેનો ઉલ્લેખ છે પરંતુ તેમાં તેમના સાથીનું વર્ણન કરવામાં નથી આવ્યું. જેથી આ પ્રવાસ અને ઈસરા બન્ને જુદા જુદા સફર છે એવું સાબિત થાય છે.

૬૨. પરંતુ જ્યારે તેઓ બે સમુદ્રોના સંગમ ઉપર પહોંચ્યા અને તેમણે માછલી વિશે ગફલત કરી જેથી માછલી ઊછળીને સમુદ્રમાં જઈ પડી. ^(૧૮)

૬૩. પછી જ્યારે તેઓ આગળ ચાલ્યા, તો તેણે પોતાના સાથીને કહ્યું 'આપણું ભાણું કાઢ. ખરેખર આજની સફરમાં આપણે બહુજ થાકી ગયા છીએ.'

૬૪. તેણે જવાબમાં કહ્યું 'બે જોઈ બે, જ્યારે આપણે પથ્થર પાસે વિસામો લેવા બેઠા ત્યારે મને માછલીનું ધ્યાન ન રહ્યું અને તને કહેવાથી શયતાને મને ભૂલાવી દીધો કે તે સમુદ્રમાં સરકી ^(૧૯) ગઈ હતી.'

૬૫. મૂસાએ કહ્યું, 'આ'જ જગ્યા છે જેને આપણે શોધી રહ્યા હતા?' પછી બન્ને પોતાના પગલાના નિશાન ઉપર પાછા ફર્યા.

૬૬. પછી તેમને અમારા એક બંદાનો ભેટો થયો જેના ઉપર અમે અમારી રહેમત ઊતારી હતી અને જેને અમે અમારું (વિશેષ) ઇલ્મ અર્પણ કર્યું હતું.

૬૭. મૂસાએ તેને કહ્યું 'હું તારી સાથે રહેવા ચાહું છું કે તારા મેળવેલા ઇલ્મમાંથી ^(૨૦) તું મને (કંઈક) શીખવે.'

૬૮. તેણે જવાબ આપ્યો 'તું મારી સાથે સજ નહિ રાખી શકે.

૬૯. 'અને જે વસ્તુનું તને જ્ઞાન નહિ હોય તેના વિશે તું ધીરજ કેમ રાખી શકીશ?'

૭૦. મૂસાએ કહ્યું 'અગર અલ્લાહ ચાહશે તો તું મને સહનશીવ પામીશ અને હું તારા કોઈ હુકમની

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُرَّتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿١٨﴾

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ إِنِّي جَدَّاءٌ أَتَى الْقَدْلُ لَئِيْنَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ﴿١٩﴾

قَالَ ارْجِعْ إِذْ أَوْيَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ وَمَا أَسْنِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٢٠﴾

قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّ عَلَى أَثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٢١﴾

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٢٢﴾

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَبَعَكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُسُلًا ﴿٢٣﴾

قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٢٤﴾

وَكَيفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِط بِهِ خَبْرًا ﴿٢٥﴾

قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ

(૩) આ ('ઈસરા'ના સફરની) આયતમાં 'મજજમઅલ બેહરેઈન' (બે સમુદ્રોના સંગમ)નું વર્ણન આવે છે તે નામનું કોઈ સ્થળ હજરત મૂસા (અ)ના રહેઠાણના નજીકમાં હોય જ્યાં તેઓ તે સ્થળે સહેલાઈથી પહોંચી શક્યા હોય તેવું જણાનું નથી. આવા સ્થળો દૂર દેશોમાં એકથી વધુ છે, દા.ત. રાતા સમુદ્ર તથા હિંદી મહાસાગરનું સંગમ, ભૂમધ્ય (મેડીટેરેનીયન) સમુદ્ર અને મરમારા અને અલબેહરેનનું સંગમ જે પરશીયન અખાત પાસે હિંદી મહાસાગરને જઈ મળે છે. જો આ સ્થળોને 'મજમઅલ બેહરેન' માની લઈએ તો હજરત મૂસા (અ) માટે તૂર પર્વત ઉપર અલ્લાહની મુલાકાતના દાખલા પછી પોતાની કોમને આટલી લાંબી સફર માટે લાંબા સમય સુધી રેઢી મુકી હજાર માઈલની મુસાફરી કરવી મોટું સાહસ હતું. પોતાની કોમથી લાંબા સમય માટે દૂર રહી ફરીવાર પરિસ્થિતિ બગાડવી તેમના માટે હિતકર ન હતું.

સારાંશે આ 'મજમઅલ બેહરેન'નો ઈશારો બે પંથો 'ઈસાઈઅત તથા 'ઈસ્લામ' તરફ છે.

૧૮. સદાચારો અને અલ્લાહની બંદગી દુનિયામાંથી અદ્રશ્ય થઈ જશે.

૧૯. અહીં હજરત મૂસા (અ)એ અલ્લાહના બંદાથી પોતાને ઓછું જ્ઞાન છે તેનો સ્વીકાર કર્યો છે જેનો

નાકરમાનીનહિ કરું.

૭૧. તેણે કહ્યું 'વારૂ, મારા સાથ દરમિયાન તારે મને કોઈ વસ્તુ વિશે સવાલ કરવો નહિ, જ્યાં સુધી કે હું પોતેજ તને કોઈ હકીકત ન જણાવું.' (રુકૂઅ-૯)

૭૨. પછી બન્ને ચાલી નીકળ્યા અને જ્યારે તેઓ એક હોડીમાં બેઠા ત્યારે તેણે હોડીની તળમાં એક કાણું^(૨૦) પાડ્યું. મૂસાએ કહ્યું, 'શું તે આ કાણું સવારોને ડૂબાડી દેવા માટે પાડ્યું છે? ખરેજ, તે આ બહુજ બૂરું કામ કર્યું છે.'

૭૩. તેણે જવાબ આપ્યો, 'મેં તને કહ્યું ન હતું કે તું મારી સાથે સબ્ર નહિ રાખી શકે?'

૭૪. મૂસાએ કહ્યું, 'મારી આ ભૂલ માટે મને ન પકડ, અને મારા આ દોષ માટે મારી સાથે સખ્તી ન કર (મને માફ કર)'

૭૫. પછી તેઓ ત્યાંથી આગળ ચાલી નીકળ્યા અને રસ્તામાં તેમને એક બાળક^(૨૧) સાથે ભેટો થયો જેને તેણે જાનથી મારી નાખ્યો. મૂસાએ કહ્યું 'તે આ નિર્દોષ બાળકનો (તેના કોઈ અપરાધ વગર) જીવ લીધો છે, ખરેખર તે આ બહુજ અધમકૃત્ય કર્યું છે!'

૭૬. તેણે કહ્યું 'શું મેં તને કહ્યું ન હતું કે તું મારી સાથે રહી સબ્ર નહિ કરી શકે?'

૭૭. મૂસાએ કહ્યું, 'જો હવે પછી હું કોઈપણ વસ્તુ વિશે તને સવાલ કરું તો તું મને તારી સાથે રાખજ નહિ. ત્યારે મેં તને તેમ કરવા માટે પૂરતું કારણ આપ્યું હશે.'

અર્થ એવો થાય છે કે (અલ્લાહના બંદા) આંહારત સ.અ.સ. હઝરત મૂસા (અ)થી શ્રેષ્ઠ શરીયત લાવનારા હશે.

૨૦. આ પછીની સર્વ આયતોમાં હઝરત મૂસા (અ)ના 'ઈસરા' (રાતની રૂહાની સફર)નો ઉલ્લેખ છે. જો કે આ આયતથી હઝરત મૂસા (અ)એ સ્વપ્નમાં જોએલા બનાવોની શરૂઆત થાય છે. 'કાણું પાડવાનો' ભાવાર્થ એવો થાય છે કે 'આંહારત સ.અ.સ. હોડીમાં કાણું પાડશે' જે સ્વપ્નની ભાષામાં દુનિયાની દૌલત છે, કે આપ(સ) અમુક લોકોના હાથમાં ભેગી થયેલી દૌલતને છુટી કરાવી માનવસમાજમાં તેની યોગ્ય વહેંચણી કરશે અને તે દૌલત ફરી સંગ્રહ નહિ થવા દે.

૨૧. બાળકનો અર્થ 'નાસમજ' 'અજ્ઞાન' છે. જેનો ભાવાર્થ અણસમજ નાદાન કોમ છે. અહીં 'અલ્લાહના નેક બંદા'ના હાથે બાળકનું મૃત્યુ નીપજવવાનો અર્થ એક મહાપુરુષના સત્ય મઝહબ લાવવાના પરિણામે તે જડ માન્યતાનો અજ્ઞાનતાના યુગનો અંત આવી જશે, જેની સ્થાપના કરનારા તો સદાચારી હતા પરંતુ લોકો પોતાની બદઆમાલીના કારણે પોતાના પૂર્વજોને બદનામ કરશે. સારાંશે ઈસ્લામનો ઉદય થતાંજ જડ માન્યતાવાળા મઝહબોનો અંત આવી જશે, તેમનું રૂહાની મૃત્યુ નીપજશે.

﴿أَمْرًا﴾

قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ

لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٩١﴾

فَأَنطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ

أَخْرِقْهَا لِتُعْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٩٢﴾

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٩٣﴾

قَالَ لَا تَأْخُذْ بِنِیَابِیَّتٍ وَلَا تَرْهَقْنِي مِن

أَمْرِي عُسْرًا ﴿٩٤﴾

فَأَنطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَكَلْتَ

نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا

ثُكْرًا ﴿٩٥﴾

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٩٦﴾

قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَٰذَا فَلَا تُصَحِّبْنِي قَدْ

بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا ﴿٩٧﴾

૭૮. પછી તેઓ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા અને એક વસ્તીમાં પહોંચ્યા જ્યાં તેમણે લોકો પાસેથી ખાવા માટે માગ્યું, પરંતુ તેમની મહેમાન નવાઝી કરવાનો તેમણે ઇન્કાર કર્યો. અને ત્યાં તેમણે (જીર્ણ થયેલી) પડી જવાની હાલતમાં એક દીવાલ જોઈ, જેને તેણે સમારી^(૨૨) દીધી. (મૂસાએ) કહ્યું, 'જો તું ચાલતો હોત તો આ કામનું વળતર લઈ શકતો હતો.'

૭૯. તેકે કહ્યું 'મારા અને તારા વચ્ચે હવે અલગ થવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. જે વાત ઉપર તું ધીરજ નથી રાખી શકતો તેની કહીકત હું હવે તને સમજાવી દઉં:

૮૦. 'જે પેલી હોડકી હતી તે સમુદ્રમાં કામ કરનારા અમુક ગરીબ લોકોની હતી જેને મેં નિરુપયોગી બનાવી દેવા ચાહ્યું કારણ કે તેની પાછળ એક રાજા પડ્યો હતો જે દરેક હોડીને પરાણે જામ કરી લેતો હતો.

૮૧. હવે રહ્યો તે બાળક^(૨૩) જેના માતાપિતા ઈમાનદાર હતા, અને અમને ભય હતો કે ક્યાંક તે બાળક નાફરમાની તથા કુફર દ્વારા તેમના ઉપર મુસીબત ન લઈ આવે.

૮૨. 'માટે અમે ચાહ્યું કે તેમનો પાલનહાર બદલામાં તેમને વધુ પાકીઝા અને વધુ લાગણીશીલ (ઝાલાદ) આપે.

૮૩. 'અને આ દીવાલ તે વસ્તીના બે યતીમ બાળકોની^(૨૪) હતી જેની નીચે તેમની મિલકત દાટેલી છે. તેમનો પિતા એક પરહેઝગાર ઈન્સાન હતો. માટે સર્જનહારે ચાહ્યું કે તેઓ પોતાની પુખ્ત વયે પહોંચીને તે દૌલત પોતેજ ખોદી કાઢે. આ તો તારા પરવરદિગાર તરફથી એક રહેમત હતી અને મેં મારા પોતાના તરફથી કંઈ નથી કર્યું. આ તે હકીકતનો ખુલાસો છે જેની બાબતમાં તું સખ્ર ન કરી શક્યો.' (રુકૂઅ-૧૦)

૮૪. અને તેઓ તને ઝૂલ્કરનેન વિશે પૂછે છે, તો તેમને કહે 'હું તેના વિશે તમને (ચોડુંક) જણાવું છું.'

فَأَنطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوا لَهُمَا فُجْدًا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ۝

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِشَيْءٍ مَّا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۝

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ قَرْبٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ۝

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۝

فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِمَّا رَكِبُوا وَأَقْرَبَ رُحْمًا ۝

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ

فَتَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۝

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي قُلْتَ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۝

૨૨. દટાયેલા ખજાના ઉપર દીવાલ ચણી. આનો ભાવાર્થ ઈસ્લામનો રૂહાની ખજાનો છે.

૨૩. આયત નં. ૭૫નું વિવરણ જુઓ.

૨૪. આ બે અનાથ બાળકો હઝરત મૂસા (અ) તથા હઝરત ઈસા(અ) છે અને તેમના પિતા હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ) છે, અને દટાયેલી દૌલત કુરઆને મજીદમાં સુરમીત રાખવામાં આવી.

૮૫. અમે તેને ધરતીમાં સત્તા આપી હતી અને તેને સફળતાના પ્રત્યેક સાધનો આપ્યા હતા.

૮૬. પછી એક (ખાસ) રસ્તે પડ્યો.

૮૭. 'ત્યાં સુધી કે તે સૂર્યાસ્ત થવાના સ્થળે (૨૫) આવી પહોંચ્યો, જ્યાં તેણે સૂર્યને એક કાદવથી ભરેલા સરોવરમાં ડૂબતો જોયો. અહીં તેને એક કોમ સાથે મુકાબલો થયો. અમે કહ્યું, 'હે ઝૂલકરનેન, તને પૂરો અધિકાર છે, જો તું ચાહે તો આ લોકોને સજા આપ અથવા તેમની સાથે ભલાઈ કર.'

૮૮. તેણે કહ્યું, 'જે કોઈ નાકરમાની કરશે, તેને અમે સજા આપશું પછી તેના પાલનહાર (૨૬) સમક્ષ તેને પાછો ફેરવવામાં આવશે ત્યારે તે તેને સખત સજા આપશે.

૮૯. 'અને જે ઈમાન લાવી સદાચારો કરશે તે ભલો બદલો મેળવશે, અને અમે તેમની સાથે સારો વર્તીવ કરશું.'

૯૦. ફરી તે (બીજા) માર્ગ તરફ વળ્યો.

૯૧. જ્યાં સુધી કે તે સૂર્યાદયની (૨૭) હદ ઉપર આવી પહોંચ્યો. અહીં તેણે લોકો ઉપર સૂર્ય તપતો જોયો. (ગરમીથી) તેમના બચાવ માટે અમે કોઈ છાંયો ન રાખ્યો હતો.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۝

فَاتَّبَعَ سَبَبًا ۝

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْغُبُ فِي عَيْنٍ حَيِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَأْكُلُ الْفَرِثِينَ إِنَّمَا أَنْتَ تُعَذِّبُ وَإِنَّمَا أَنْتَ تُخَذِّلُ فِيهِمْ ۝

حَسْبًا ۝

قَالَ إِنَّمَا أَنْتَ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُكَ ثُمَّ يَرْدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُكَ عَذَابًا نُكَرًا ۝

وَإِنَّمَا مِنْ أَمْنٍ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحُسْنَىٰ وَسَنُقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ۝

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ۝

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ۝

૨૫. આ સૂર્યાસ્ત થવાનું સ્થળ એશીયાની હદ ઉપર આવેલો કાળો સમુદ્ર છે. જે સમ્રાટ સાઈરસના સામ્રાજ્યની હદ હતી.

ઝુલકરનેન મીડિયા અને પર્શિયાના એક બળવાન રાજાનું ગુણાત્મક નામ હતું જે રાજા સાઈરસને લાગુ પડે છે. કુરઆને મજીદ તે રાજાની ચાર નિશાનીઓ બતાવે છે. (૧) તે બળવાન પરગજુ તથા ન્યાયી રાજા હતો, (૨) તે અલ્લાહનો ફરમાંબરદાર બંદો હતો અને તેને ઉપર દિવ્ય ફરમાનો મળતા હતા. (૩) તે પરાક્રમી હતો. તેણે પશ્ચિમ તરફ કૂચ કરી હતી, જ્યાં સૂર્ય એક કાદવથી ભરેલા પાણીમાં અદ્રશ્ય થતો હતો. બાદમાં તે પૂર્વ તરફ વળ્યો અને વિશાળ ધરતી ઉપર પોતાનો અધિકાર જમાવ્યો. (૪) તે કાર્યકુશળ હતો. એક હિંસક પ્રજાના દેશમાં ગયો, અને જ્યાં યાજૂજ તથા માજૂજ જે ધોરી રસ્તાઓ બાંધ્યા હતા ત્યાં તેણે એક આડ ઊભી કરી એકબીજાની હદ વટાવી કરવામાં આવતા આક્રમણોને રોકી દીધા હતા. (હિસ્ટ્રી ઓફ ધ વર્લ્ડ 'સાઈરસ')

૨૬. સાઈરસ મૃત્યુ બાદની ઝિંદગીમાં વિશ્વાસ રાખતો હતો, અને તે ઝોરાસ્ટર (જરથોસ્ત)ને માનતો હતો. દુનિયામાં આજ દિવસ સુધી જેટલા પણ મઝહબો આવ્યા છે તે સર્વ મઝહબોએ આવનારા જીવનને આ જીવન ઉપર પસંદ કરવા ઉપર ભાર મૂક્યો છે. (જયુઝ અને સાઈકલોપીડીઆ વો. ૪ પાના. ૪૦૪)

૨૭. સાઈરસના અધિકારમાં અને અફઘાનીસ્તાનની પૂર્વમાં આવેલો આ દેશ બલુચિસ્તાન છે જેમાં આડપાન વૃક્ષ વન વિહોળો વિશાળ પ્રદેશ સૂર્યની ગરમીથી ધીમતો રહે છે.

૯૨. એવી જ રીતે, ખરેખર, જે કંઈ તેની પાસે હતું તે અમારાથી અજાણ્યું ન હતું.

૯૩. પછી તે (એકબીજા) માર્ગ^(૨૮) તરફ ચાલી નીકળ્યા.

૯૪. જ્યારે તે બે પર્વતો વચ્ચેની ખુલ્લી જગ્યાએ પહોંચ્યા, ત્યાં તેણે એવા લોકોને જોયા જે એક શબ્દ પણ સમજતા ન હતા.^(૨૯)

૯૫. તેમણે કહ્યું, 'હે ઝૂલકરબેન, [નિઃસંદેહ યાજૂજ^(૩૦) અને માજૂજ ધરતીમાં કિસાદ કેલાવી રહ્યા છે; તો અમે તને તે શર્તે ખંડણી આપશું કે તું તેમની અને અમારી વચ્ચે કોઈ આડશરૂપ દીવાલ બનાવી દે.'

૯૬. તેણે જવાબ આપ્યો 'મને મારા પાલનહારે જે સત્તા આપી છે તે (તમારી ખંડણીથી) બહેતર છે, તમે માત્ર તમારી મહેનતથી મારી સહાયતા કરો, હું તેમના અને તમારા વચ્ચે એક મજબૂત દીવાલ બાંધી આપીશ.'

૯૭. 'તમે મને લોખંડના કટકા લાવી આપો!' પછી જ્યારે બન્ને પર્વતો, વચ્ચેનો ભાગ તેણે પૂરાવી^(૩૧) દીધો ત્યારે લોકોને કહ્યું '(ભૂદી) ધૂખાવો' અને તે (લોખંડ)ને અગ્નિમાં લાવ તપાવી લીધા પછી તેણે કહ્યું 'મને પીગળેલું તાંબુ લાવી આપો જે હું તેના ઉપર રેડું.'

૯૮. તે પછી તેઓ (યાજૂજ અને માજૂજ) ન તો તે (દીવાલને) ઓળંગી શક્યા અને ન તેમાં ગાબડું પાડી શક્યા.^(૩૨)

૯૯. પછી તેણે કહ્યું, 'આ મારા પરવરદિગારની રહેમત છે. પરંતુ જ્યારે મારા પાલનહારનો વાયદો

كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩٧﴾

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

كَهَّ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهَا قَوْمًا

لَا يَكْلُمُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٩﴾

قَالُوا يَٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِنْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ مُفْسِدُونَ

فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ

بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿١٠٠﴾

قَالَ مَا مَكْرَتِي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ

بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿١٠١﴾

أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ كَهَّ إِذَا سَاوَاهُ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ

قَالَ انْفُخُوا كَهَّ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ

عَلَيْهِ قَطْرًا ﴿١٠٢﴾

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ

نَقَبًا ﴿١٠٣﴾

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي

૨૮. સાઈરસની ત્રીજી ચડાઈનો દેશ પરશિયાની ઉત્તરમાં છે, જે કાસ્પીયન સમુદ્ર તથા કોકેશીયન પર્વતોની વચ્ચે આવેલો છે.

૨૯. આ સઘળા દેશોની ભાષા જુદી જુદી હતી જેથી તેઓ એકબીજાની ભાષા સમજી ન શકતા હતા.

૩૦. 'યાજૂજ' અને 'માજૂજ' આ બન્ને શબ્દો મૂળ શબ્દ અજ્ઞાનમાંથી નીકળ્યા છે. યાજૂજ અર્થાત 'ત્રીજી ગતિ વાળો અને માજૂજ 'પ્રચંડ જવાળામાં પરિણમનારો' (લેન). આ ઉપમા પશ્ચિમના ઈસાઈ રાજ્યોને પણ બંધબેસતી છે જેમના વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓએ આગ અને પાણીના મહાવિનાશક હથિયારોના સંશોધનો કરીને પૃથ્વી પર પોતાની સત્તા જમાવી છે.

૩૧. આ રક્ષણાત્મક પાળો કાસ્પીઅન તથા કોકેશીઅસ વચ્ચેના પ્રદેશની ખીણમાં બાંધવામાં આવ્યો હતો.

૩૨. તે બાદ ઉત્તરદિશામાંથી યાજૂજ માજૂજના હુમલા અટકી ગયા અને પરશીઅન સીમાઓ આ પાળા થકી સુરક્ષિત બની ગઈ.

પૂરો થવાનો સમય આવશે ત્યારે તે તેને તોડી ધૂળ ભેગી^(૩૩) કરી નાખશે. બેશક, મારા પાલનહારનો વાયદો પૂરો થઈનેજ રહે છે.

૧૦૦. અને તે દિવસે અમે તેમને એક બીજા ઉપર ચઢાઈ^(૩૪) કરતા છોડી દેશું, અને (જ્યારે) સૂર બૂલંદ કરવામાં આવશે ત્યારે અમે તે સઘળાને એકઠા કરી લેશું.

૧૦૧. અને અમે તે દિવસે કાફરો સામે જહન્નમ ઊભી કરી દેશું—

૧૦૨. જે લોકોની આંખો આડે પરદો હતો અને તેઓ મારી ચેતવણીઓને સાંભળતા ન હતા. (રુકૂઅ-૧૧)

૧૦૩. છતાં શું કાફરો એમ સમજે છે કે મને છોડી તેઓ મારા બંદાઓને પોતાના કાર્યસાધક બનાવી લેશે? બેશક, અમે કાફરોની મહેમાનનવાઝી (સ્વાગત) માટે જહન્નમ તૈયાર કરી રાખેલ છે.

૧૦૪. તું કહી દે, ‘શું અમે તમને તે લોકોની હકીકતથી વાકેફ કરીએ જે પોતાની કરણીઓના પરિણામે મોટું નુકસાન ભોગવનારા છે?

૧૦૫. ‘જમની સઘળી મહેનત આ દુનિયાના^(૩૫) જીવન પાછળ વેડકાઈ ગઈ, છતાં તેઓ એવું જ ધારી બેઠા છે કે તેઓ નેકીના કામો કરી રહ્યા છે.’

૧૦૬. આ તે લોકો છે જે પોતાના પરવરદગારની આયતોનો અને તેની સાથે મુલાકાત થવાનો ઈન્કાર કરે છે, પરિણામે તેમની કરણી વ્યર્થ ગઈ અને કયામતના દિવસે અમે તેમનો કોઈ ધડો^(૩૬) નહિ કરીએ.

૧૦૭. તેમનો બદલો છે જ જહન્નમ, કારણ કે

جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ۝

وَتَرْكُنَا بَعْضُهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَعَلْنَاهُمْ جُجَعًا ۝

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ۝

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا

لَا يَسْمَعُونَ سَعَاءًا ۝

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ۝

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ۝

الَّذِينَ ضَلَّ سَبِيلُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ۝

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِمْ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزَنًا ۝

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمَ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي

૩૩. આ આયતમાં તુકોની પડતી અને યૂરોપના ઈસાઈ રાજ્યોના પૂર્વમાં વિજય મેળવવા પ્રત્યે, સંકેત હોય તેની શક્યતા છે.

૩૪. વર્તમાન સમયની આલમગીર સમસ્યા તથા તણાએલા વાતાવરણની આ એક ભવિષ્યવાણી હોય એવું આ આયતથી જણાય છે.

૩૫. દુનિયાના એશોઆરામમાં ફસાએલા લોકોના દિલોમાં અલ્લાહ માટે સ્થાન નથી હોતું.

૩૬. તેમને કોઈ મહત્વ નહિ આપવામાં આવે.

આંહજરત સ.અ.સ.ના ફરમાન પ્રમાણે પહેલી દસ સૂરાહની તલાવત કરવાથી દજ્જલથી રક્ષણ મળે છે. આ હકીકતથી સાબિત થાય છે કે દજ્જલ તથા યાજૂજ- માજૂજ બે જુદી જુદી શક્તિઓ નથી, પરંતુ બન્ને એકજ છે. પશ્ચિમના ઈસાઈ રાજ્યો ઈસલામના વિરોધમાં દજ્જલની ભૂમિકા ભજવી રહ્યા છે. આ દેશો યાજૂજ માજૂજની કુટિલ રાજનીતિ, આધુનિક ન્યુક્લીઅર હથિયારો તથા આર્થિક સામર્થ્યનો છૂટથી ઉપયોગ કરી દુનિયાભરમાં અસંતોષ તથા અરાજકતા ફેલાવી રહ્યા છે.

તેમણે કુફ્ર કર્યું હતું અને મારી આપતોનું તથા મારા રસૂવોનું હાસ્ય ઉડાવતા હતા.

૧૦૮. બેશક, જે લોકો ઈમાન લાવ્યા અને જેમણે નેક કામો કર્યા તેઓ બાગે ફિરદૌસમાં નિવાસ કરશે.

وَرُسُلِي هُزُوا ۝

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ

جَنَّاتُ الْفُردُوسِ نُزُلًا ۝

૧૦૯. જેમાં તેઓ સદાય રહેશે અને તેમાંથી કદીપણ નીકળવાની ઈચ્છા નહિ કરે.

૧૧૦. તેમને તું કહી દે, ‘મારા પાલનહારનું કલામ લખવા માટે જો સમુદ્રો પણ શાહી બની જાય, વધારામાં અમે બીજું કેટલું પણ લાવીએ તો પણ તે કલામ પૂરું થવા પહેલાંજ તે સમુદ્રોના પાણી ખૂટી જશે.’

خُلْدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ۝

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكِلْتِ رَبِّي لَنَفِدَ

الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كِلْتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا

بِشِلْهِ مَدَدًا ۝

૧૧૧. તું કહે, ‘હું તમારા જેવોજ એક ઈન્સાન છું. ફક્ત મારી તરફ વહી કરવામાં આવી છે કે તમારો મા’બૂદ એકજ છે. માટે જે પોતાના રબને મળવાની આશા રાખે છે તેને જોઈએ કે તે નેકીના કામો કરે, અને પોતાના પાલનહારની ઈબાદતમાં કોઈને શરીક ન બનાવે.’ (રુકૂઅ-૧૨)

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَىٰ أَنَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ

وَاحِدٌ فَسَنُكَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا

صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ۝